

CZU: 341.231.14:343.211.3-053.2(478)

CELE MAI ÎNCĂLCATE DREPTURI ALE COPILULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ. PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

CAZACU Pavel

avocat, Asociația Promo-LEX
doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice, USM
ORCID ID: 0000-0003-2239-6854

Summary. *When we approach the human rights situation in the Transnistrian region of the Republic of Moldova, we must always take into account the status of this territory. The territory to the left of the Dniester is isolated, closed and not controlled by the constitutional authorities of the Republic of Moldova. Moreover, according to the Constitutional Court of the Republic of Moldova and more recently, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, this territory is occupied by the Russian Federation, due to its military presence. However, because the Transnistrian region legally belongs to the state of the Republic of Moldova, it has positive obligations to promote and protect fundamental rights and freedoms in this territory. Thus, the solutions and recommendations at the end of this article are largely addressed to the authorities of the Republic of Moldova.*

Keywords. *human rights, the Transnistrian region, effective control, constitutional authorities, de facto administration.*

Necesitatea analizei situației actuale a drepturilor copilului din regiunea transnistreană este determinată de cel puțin trei factori esențiali:

- Regiunea transnistreană este teritoriul R. Moldova, în care locuiesc în jur de 346 mii cetățeni ai R. Moldova; [1]
- Accesul în regiune este limitat pentru organizațiile naționale și internaționale specializate în monitorizarea drepturilor omului;
- Lipsa informațiilor veridice despre amploarea fenomenelor de încălcare a drepturilor omului în general, și a copilului în particular.

În ciuda caracterului închis și izolat al regiunii transnistrene, există totuși câteva aspecte ale drepturilor copilului care au fost documentate de către organizații naționale și internaționale de specialitate sau de către instanțele naționale și internaționale. Astfel, în continuare vom trece în revistă aceste aspecte, inclusiv cu abordarea situației actuale.

Cu siguranță cel mai documentat, și mai notoriu subiect cu referire la drepturile copilului din regiunea transnistreană este situația ***instituțiilor de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană (I)***.

În ciuda unei politici agresive de rusificare a regiunii transnistrene, în acest teritoriu continuă să funcționeze instituții de învățământ care sunt subordonate autorităților constituționale ale R. Moldova. Pe parcursul celor 31 ani de

independență a Republicii Moldova, aceste instituții de învățământ au fost sistematic ținta atacurilor informaționale, și nu doar, din partea administrației de facto din regiunea transnistreană – administrație care arbitrar și neconstituțional controlează teritoriul din stânga Nistrului și mun. Bender.

Ca urmare a multiplelor acțiuni de intimidare și hărțuire în adresa acestor instituții de învățământ, care a culminat cu închiderea forțată a școlilor în perioada 2002-2004, au fost sesizate instituțiile internaționale. În acest context, au fost expediate plângeri și către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare Curtea). Până în prezent, Curtea a pronunțat trei hotărâri în privința acestor fapte: Catan și alții (2012); Bobeico și alții (2018); Iovcev și alții (2019). [2] Curtea a constatat de fiecare dată încălcarea Convenției, în particular: dreptul la educație, dreptul la viața privată, încălcarea proprietății.

Relevanța acestor hotărâri este fundamentală pentru asigurarea dreptului la educație pentru elevii din aceste instituții. Astfel, constatările Curții din aceste trei hotărâri prezintă pe de-o parte o valoare importantă din punct de vedere istoric. Iar pe de altă parte reprezintă adevărate repere în procesul de promovare și protecție a dreptului la educație în regiunea transnistreană. De asemenea, aceste hotărâri, inevitabil au devenit repere și în procesul de reglementare transnistreană, în momentele în care era abordată tema dreptului la educație.

La 19 octombrie 2012, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a pronunțat hotărârea sa în cauza Catan și alții. [3] Examinând informațiile menționate de reclamanti, de Guvernele pârâte (Federația Rusă și Republica Moldova), Curtea a constatat fără echivoc existența unei campanii vaste de intimidare a acestor școli, care au dus în final la încălcarea dreptului la educație în privința elevilor și a părinților acestora:

- *“(…) diminuarea cu 50% a persoanelor care frecventează școlile Evrica și Alexandru cel Bun, este prea puternică pentru a fi explicată prin factorii demografici.” (par.142)*
- *”Părinții au fost plasați în poziția jignitoare de a alege între, pe de o parte, să trimită copiii la școlile unde aceștia ar fi dezavantajați prin faptul că îndeplinesc tot procesul de învățământ secundar într-o combinație de limbă/alfabet pe care părinții reclamanti o consideră artificială, care nu este recunoscută oriunde altundeva în lume și implică utilizarea de materiale educaționale elaborat în timpul epocii sovietice și, pe de altă parte, să oblige copiii lor de a face traseuri lungi sau să învețe în localuri care nu îndeplinesc standardele, și să fie supuși unor acte de hărțuire și intimidare.” (par. 143)*
- *”Politica lingvistică a ”rmn”, așa cum se aplică în aceste școli avea ca scop rusificarea limbii și culturii comunității moldovenești din Transnistria în*

conformitate cu obiectivele de politică generale urmărite de "rmn", și anume alipirea la Rusia și secesiunea de la Moldova. Având în vedere importanța fundamentală a învățământului primar și secundar pentru dezvoltarea personală și succesul viitor al fiecărui copil, era inacceptabil să se întrerupă educația elevilor în cauză și de a-i forța pe ei și pe părinții lor să facă o alegere atât de dificilă cu singurul scop de înrădăcinare a ideologiei separatiste.”(par. 144)

- *”Închiderea forțată a școlilor, precum și hărțuirea permanentă au încălcat dreptul elevilor reclamanți de acces la școli care existau la un moment dat, precum și dreptul lor de a primi educație în limba lor națională.” (par. 143)*

Constatările de mai sus sunt relevante pentru a înțelege natura încălcărilor, impactul pentru reclamanți (elevi, părinți și profesori), dar mai cu seamă pentru a analiza în mod obiectiv incidența acestora în ziua de azi.

În contextul în care, intensitatea intimidărilor actuale în comparație cu anii 2002-2004 s-a redus substanțial, putem afirma că există anumite evoluții pozitive. Totuși, ar fi incorectă abordarea cu privire la suficiența măsurilor adoptate de către autoritățile constituționale ale R. Moldova în raport cu aceste școli. Or, în ciuda existenței a trei hotărâri CtEDO și a numeroaselor rezoluții și decizii ale Comitetului de Miniștri al Consiliului European, aceste instituții de învățământ se confruntă în continuare cu o serie de probleme grave, și anume: [4]

- Lipsa accesului la sediile proprii;
- Sediile curente nu sunt adaptate procesului educațional;
- Recepționarea citațiilor de la structurile paramilitare din regiunea transnistreană, și existența implicit a riscului de înrolare în așa-numita armată a "rmn";
- Limitarea libertății de circulație a persoanelor și bunurilor;
- Careurile solemne sunt supravegheate de miliția locală;
- Interzicerea intonării imnului Republicii Moldova și arborării drapelului de stat;
- Unii elevi sunt nevoiți să parcurgă zilnic zeci de km, pentru a ajunge la școală (cea mai lungă distanță este de 54 km).

Chiar dacă situația școlilor privește atât profesorii și părinții copiilor, trebuie să recunoaștem că cei mai vulnerabili și mai afectați sunt copiii. În acest context, cu privire la situația copiilor din aceste instituții, cele mai încălcate drepturi sunt: dreptul la educație, la libertatea de circulație, dreptul la viața privată.

În acest context, considerăm fundamental de importantă necesitatea executării măsurilor individuale și a celor generale care reies din cele trei hotărâri

CtEDO. Suplimentar, este important ca, constatările Curții să devină puncte de reper în cadrul negocierilor politice. Or, situația școlilor cu predare în limba română poate și trebuie să profite de pe urma hotărârilor CtEDO.

Accesibilitatea la procesul educațional în instituțiile de învățământ în zona transnistreană este un subiect care este și în atenția Avocatului Poporului. [5] În acest context, întru realizarea scopului și principiilor educației, pentru asigurarea încadrării copiilor în procesul educațional și a realizării efective a drepturilor copiilor la educație, Avocatul Poporului a promovat inițiativa cu privire la crearea unui complex educațional multifuncțional în zona transnistreană. În particular, reorganizarea Școlii de tip internat pentru copii rămași fără ocrotire părintească din Bender într-o instituție de învățământ de nivelul 0 și crearea, în baza acestuia și a Liceului Teoretic „Alexandru cel Bun” din aceeași localitate, un complex educațional multifuncțional. De remarcat că Biroul Politici de Reintegrare a recunoscut necesitatea implementării *Programului național privind învățarea limbii române de către minoritățile naționale, inclusiv populația adultă, pentru anii 2022-2025*, inclusiv pentru minoritățile de pe malul stâng al Nistrului. [6]

Un alt fenomen la fel de complex îl reprezintă **situația copiilor care se află în conflict cu legea (II)**. Pe de-o parte este un subiect care s-a aflat în permanență în atenția autorităților constituționale ale R. Moldova. Iar pe de altă parte, problemele asociate cu acest fenomen nu au fost remediate.

Este important de menționat de la bun început că așa-numitul sistem de justiție din regiunea transnistreană nu este unul constituțional. Pe lângă faptul că nu este un sistem de justiție constituțional, potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, acesta nu face parte dintr-un sistem care să reflecte o tradiție juridică compatibilă cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului. [7]

Potrivit Consiliului pentru prevenirea torturii (în continuare Consiliu), acest sistem local de justiție nu este unul prietenos minorilor, iar pragul de vârstă scăzut de la care copii pot fi cercetați/reținuți confirmă acest aspect. [8]

Suplimentar la cele menționate, Consiliul este îngrijorat și de:

- calitatea și tratamentul deținerii în instituțiile de detenție;
- lipsa unor garanții de protecție împotriva abuzurilor în cadrul instituțiilor de detenție;
- lipsa mecanismelor eficiente de reabilitare și resocializare a foștilor deținuți minori.

Aceste îngrijorări ale Consiliului sunt bazate și pe faptul că în regiunea transnistreană nu există un mecanism independent de monitorizare și raportare, iar Consiliul pentru Prevenirea Torturii, Avocatul Poporului, Avocatului Poporului pentru drepturile copiilor nu au acces în instituțiile de detenție care se află sub jurisdicția Tiraspolului.

Refuzul autorităților constituționale ale R.Moldova de a acorda prestații sociale pe motiv de beneficiere a unor astfel de indemnizații de la administrația de facto din stânga Nistrului (III)

Locuitorii din regiunea transnistreană, iar prin asociere și copii, sunt discriminați prin faptul că autorităților constituționale ale R. Moldova refuză în acordarea unor prestații sociale (pensii, indemnizații) pe motiv că aceștia ar fi primit prestații similare de la organele locale din regiunea transnistreană, care și-au asumat arbitrar atribuții de asistență socială. Considerăm acesată practică ca fiind una ilegală și discriminatorie. Or, legislația Republicii Moldova nu prevede expres posibilitatea de a lipsi cetățenii de dreptul de a beneficia de pensii și sau alte indemnizații sociale, pe motiv că aceștia ar primi o astfel de prestație de la o administrație de facto, dintr-un buget/fond nerecunoscut.

Această practică ilegală este confirmată și de instanțele judecătorești naționale. Într-o astfel de cauză, Curtea Supremă de Justiție corect a reținut că: *„Raioanele de est ale republicii Moldova sunt situate în hotarele internațional-recunoscute ale Republicii Moldova, iar unitățile administrative teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender fac parte din organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova în conformitate cu prevederile Legii nr. 764-XV din 27.12.2001. Prin urmare, indiferent de categoriile contribuțiilor/alocațiilor, cetățenii Republicii Moldova din raioanele de est ale țării sunt în raporturi juridice conform exigențelor legale doar cu autoritățile constituționale și nu cu structurile transnistrene, fapt ce determină dreptul de a revendica facilitățile oferite de cadrul normativ național, în cazul în care întrunesc condițiile prescrise de legislația în vigoare.”*[9]

În ciuda unor decizii irevocabile, organele de asistență socială ale R. Moldova continuă practica abuzivă de refuz în acordarea unor prestații sociale în cazul în care persoane recepționează astfel de prestații de la pretensele autorități din regiunea transnistreană. O astfel de practică este una păguboasă și nu face decât să limiteze minorii în anumite sume pe care le prevede legislația constituțională a R. Moldova. În acest context, este importat ca, Casa Națională de Asigurări Sociale să-și revadă practica existent pentru că este una ilegală și discriminatorie. [10]

Concluziile sunt pesimiste. La o distanță de mai bine de 30 de ani de la independență, statul Republica Moldova continuă să aibă provocări în procesul de promovare și protecție a drepturilor omului în regiunea transnistreană. Situația drepturilor copilului este și mai gravă, or în marea lor majoritate, situațiile sunt rezolvate ad-hoc de către părinți sau tutori. În continuare, cea mai mare problemă rămâne accesul limitat pentru organizațiile specializate în monitorizarea drepturilor omului. Vizitele anumitor experți internaționali sunt prea rare, iar

concluziile acestora sunt prea sumare pentru a oferi informații obiective, multispectuale și veridice despre situația reală a drepturilor copilului din regiunea transnistreană.

În contextul concluziilor menționate *supra*, formulăm următoarele **recomandări**:

- Promovarea accesului necondiționat pentru instituțiile internaționale de monitorizare a drepturilor omului pe teritoriul regiunii transnistrene;
- Consolidarea capacităților instituției Avocatului Poporului și a Biroului Politici pentru reintegrare în vederea monitorizării și apărării drepturilor omului în regiunea transnistreană
- Utilizarea abordărilor bazate pe drepturile omului de către grupurile de lucru, în procesul de negocieri, inclusiv utilizarea constatărilor CtEDO.

Referințe:

1. Comunicat de presă al Biroului politici pentru reintegrare. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://gov.md/ro/content/346-de-mii-de-locuitori-din-regiunea-transnistreana-detin-cetatenia-republicii-moldova>
2. Cauza Iovcev și alții vs. Moldova și Rusia, nr. 40942/14 din 17 septembrie 2019. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-195845>
3. Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului, în cauza Catan și alții vs. Moldova și Rusia, nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06, din 19 octombrie 2012. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114082>
4. Comunicat de presă al Biroului Politici pentru reintegrare: Ședință a grupurilor de lucru pentru educație, octombrie 2022. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://gov.md/ro/content/doua-sedinta-din-anul-2022-grupurilor-de-lucru-pentru-educatie>
5. Avocatul Poporului: Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2021, pag.14-15. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-COPII2021-RO.pdf>
6. Comunicat de presă al Biroului Politici pentru reintegrare: Ședință a grupurilor de lucru pentru educație, octombrie 2022. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://gov.md/ro/content/doua-sedinta-din-anul-2022-grupurilor-de-lucru-pentru-educatie>
7. Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului, cauza Mozer c. Republicii Moldovei și Rusiei, nr. 11138/10 din 23 februarie 2016. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168541>
8. Consiliul pentru prevebirea torturii, RAPORT SPECIAL privind respectarea drepturilor copiilor în sistemul penitenciar din Republica Moldova ”privarea de libertate a copilului - privarea de copilărie”, 29 noiembrie 2021, pag. 40. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/CpPT_Raport-minori-in-penitenciare_2021.pdf

9. Încheierea Curții Supreme de Justiție nr. 3ra-764/20 din 12 august 2020. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=57616
10. Comunicat de presă al Asociației Promo-LEX. [Accesat: 15.09.2022] Disponibil: <https://promolex.md/21176-guvernul-republicii-moldova-va-achita-prejudicii-morale-unei-femei-din-regiunea-transnistreana-pentru-un-tratament-discriminatoriu-admis-de-instantele-judecatoresti-care-au-respins-solicitarrea-acestei/?lang=ro>

